

Ari Kirkanen, *Yugoslav Jewry. Aspects of Post-World War II and Post-Yugoslav Developments*, Helsinki 2001, str. 247

Do skoro su naučna istraživanja sudbine jugoslovenskih Jevreja bila hronološki ograničena na period do završetka Drugog svetskog rata. Obzirom na znatnu vremensku distancu (više od pola veka) i dostupnost građe, uslovno rečeno, jevrejske provenijencije, postojali su objektivni uslovi da i posleratni period bude istraživački obrađen. Jedan od pionira u tom poduhvatu je finski istoričar Ari Kirkenen. Istoriografskom metodologijom, koristeći se arhivskom građom, ali i podacima iz literature, štampe i objavljenih intervjuva, sačinio je vrednu, naučno relevantnu studiju, u suštini antropološku, o jugoslovenskoj jevrejskoj populaciji, njenoj svesti o sebi, situiranosti u posleratnom društvenom i državnom miljeu Jugoslavije i odnosu sa jevrejskim organizacijama u drugim delovima sveta.

Knjiga je objavljena u izdanju Instituta za azijske i afričke studije Univerziteta u Helsinkiju, u seriji *Studia Orientalia*, Vol. 93, na engleskom jeziku. Korišćena je građa Eventovog arhiva za istoriju Jevreja u Jugoslaviji; Centralnog cionističkog arhiva, kao i dokumentacija koja se čuva u Arhivu organizacije američkih Jevreja – Džoint. Sve ove institucije se nalaze u Jerusalimu. Sem toga, korišćen je i materijal iz fondova Jevrejskog istorijskog muzeja u Beogradu.

Knjiga ima 247 strana i podeljena je na uvodni deo i dva glavna dela sa brojnim poglavljima.

U uvodnom delu autor je odredio predmet i okvire studije i napravio kratak pregled istorije jugoslovenskih Jevreja u periodu do Drugog svetskog rata i njihovog stradanja u holokaustu.

Prvi deo knjige obuhvata period 1944. do 1953. godine i podeljen je na tri odeljka. Prvi se bavi godinama neposredno posle Drugog svetskog rata, sa posebnim osvrtom na rekonstrukciju i centralizaciju jevrejske zajednice. Detaljno su opisani stvaranje Autonomnog odbora i ponašanje lidera i članstva. Drugi odeljak se bavi organizovanim iseljavanjem u Izrael (alije), razlozima koji su do toga doveli i posledicama. Treći odeljak govori o naporima Jevreja da se uklope u društvo i prilagode sistemu vrednosti u novoj Jugoslaviji.

Drugi deo knjige ima naslov „Od jugoslovenskog ka postjugoslovenskom jevrejstvu”. I ovaj deo ima tri odeljka. U njemu se govori o procesima dezintegracije i prirodi postjugoslovenskog jevrejstva, o stalno prisutnoj nacionalnoj mimikriji, akulturalizaciji i asimilaciji, o Jevrejima kao manjini i trendu ka filosemitizmu.

Jugoslovenski Jevreji su u ovoj studiji, pored tradicionalnih, analizirani uz pomoć brojnih novih naučnih metoda kao što su: strukturne formule, obrasci, standardi, statistika.

Autorov cilj je bio, kako ga je on sam odredio u uvodu, da istraži i prikaže dva

perioda u istoriji jugoslovenskih Jevreja posle Drugog svetskog rata. Prvi takav period, po njegovoj kategorizaciji, trajao je od oslobođenja Beograda do 1952. godine. Naime, te godine je bilo završeno organizovano iseljavanje za Izrael, kada se bitno smanjio broj preostalih Jevreja u Jugoslaviji. Takođe, tada je iz naziva institucije Savez veroispovednih jevrejskih opština Jugoslavije bila izbačena reč **veroisповednih**. Drugi period je tranzicija od jugoslovenskog ka postjugoslovenskom jevrejstvu, koji je započeo krajem sedamdesetih godina, a završio se potpisivanjem Dejtonskog sporazuma 1995. godine. Najkarakterističnija reč koja obeležava oba ova perioda u životu jevrejske zajednice Jugoslavije je adaptacija.

Autor smatra da su osnovni faktori povezivanja jugoslovenskih Jevreja srpsko-hrvatski jezik i slobodna aktivnost koja je bila zagaranтована od strane vlasti, kao i to što je cionistički pokret podržavao stvaranje Jugoslavije. Kao ilustrativan, autor iznosi podatak da su još 1945. godine bili vođeni razgovori između Jevrejske agencije za Palestinu i predstavnika jugoslovenske vlade u Vašingtonu, kada se pojavila ideja da se animira jevrejsko američko javno mnjenje da podrži Titovu vladu. Zauzvrat, Jugoslavija je trebalo da podrži cioniste oko palestinskog pitanja.

Autor analizira modele jevrejskog identiteta kod jugoslovenskih Jevreja (religija, opština, manifestacije kulturnih specifičnosti), pri čemu se dosledno drži svog principa adaptacije. Prikazuje kako je on funkcionisao u svim segmentima života zajednice tokom svih posleratnih

godina i u svim fazama transformacije te zajednice.

Veliku vrednost ove studije predstavljaju, citiranje arhivskih dokumenata i brojni navodi iz inostrane literature koja je nama teško dostupna. Međutim, iz ovoga, istovremeno, proističe i, po našem mišljenju, osnovna slabost ovog teksta. Naime, pošto je bio u mogućnosti da pregleda i konsultuje obimnu građu i literaturu inostrane provenijencije, a u nemogućnosti da isto učini i sa ovdašnjim (izuzev istraživanja u Jevrejskom istorijskom muzeju u Beogradu), Kirkenen je, preuzimajući nedovoljno kritički navode i tvrdnje prethodnih autora, bio u stalnoj opasnosti da neprecizno interpretira, prejako ili potpuno pogrešno kategoriše neke pojave i okolnosti koje su postojale i objektivno uticale na celo jugoslovensko društvo u posmatranom periodu, a bile su važne za formiranje i sled zbivanja u jevrejskoj zajednici.

Uz ovu, i još nekolike zamerke sličnog tipa, knjigu ipak preporučujemo kao nezaobilazno štivo jer obogaćuje naša saznanja i doprinosi potpunijem razumevanju i jasnijem pristupu istraživanjima u onom segmentu istorije jugoslovenskog društva posle Drugog svetskog rata koji se bavi nacionalnim i verskim zajednicama.

Mr Mladenka IVANKOVIĆ